

Teken; preventie, inrichting en beheer

Introductie

De ziekte van Lyme is de laatste jaren aan een sterke opmars bezig. Om tekenbeten en daarmee de ziekte van Lyme te voorkomen zijn twee strategieën mogelijk: de aanpak van teken en hun leefomgeving en/of voorlichting van het algemeen publiek en mensen in risicoberoepen. Dit infoblad geeft allereerst inzicht in de ecologie van de teek. Vervolgens wordt kort ingegaan op de ziekte van Lyme en volgen praktische tips voor het voorkomen van tekenbeten, en hoe te handelen als toch een tekenbeet wordt opgelopen. Als laatste komt aan de orde welke aanknopingspunten er zijn voor de inrichting van gebieden en voor de praktische uitvoering van het beheer.

Ecologie van de teek

In Nederland komt vooral de schapenteek (*Ixodes ricinus*) voor. De levenscyclus van een teek begint bij de circa 2000 eitjes die een volwassen vrouwtje kan leggen. Hieruit komen 2000 larven waarvan er zo'n 200 het nymphstadium bereiken. Uiteindelijk zijn er dan 2 tot 10 volwassen teken. In elk stadium heeft de teek één bloedmaaltijd nodig. Deze bloedmaaltijd verkrijgt hij van een gastheer, deze is wisselend voor een larve, nymph en volwassen teek. Een larve voedt veelal op kleine zoogdieren en vogels, een nymph op middelgrote en grote zoogdieren/groot wild en eveneens op vogels en reptielen. Een volwassen teek gebruikt middelgrote en grote zoogdieren als gastheer, evenals reptielen. Vogels en kleine zoogdieren kunnen dragers zijn van de bacterie, en deze ook doorgeven aan gezonde teken die hun als gastheer gebruiken. Zo spelen zij mogelijk een (grote) rol in de verspreiding van de bacterie. Groot wild zoals een ree is geen drager van de bacterie maar zijn wel van belang voor de teek als gastheer. Mensen kunnen wel de bacterie

V.l.n.r.: teek gevonden op ree, teken in verschillende stadia, uitleg tijdens excursie

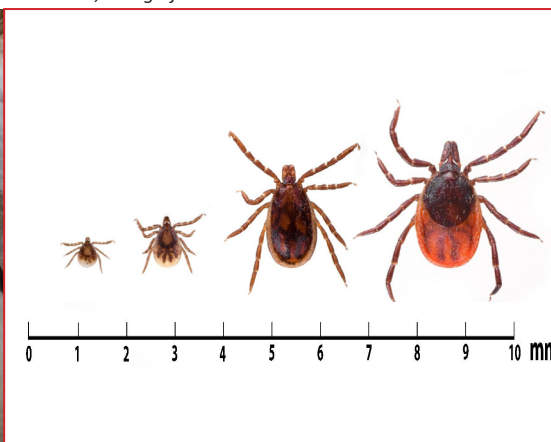
hebben, maar deze niet doorgeven.

Een bloedmaaltijd verkrijgt de teek door in de vegetatie te wachten totdat er een geschikte gastheer voorbij komt, waarbij larven en nymphen minder hoog zitten (tot 50cm) en volwassen teken tot 1,5m. Indien ze warmte, beweging of chemische signalen registreren grijpen ze zich stevig vast aan de gastheer. Er zijn aanwijzingen dat een grote populatie muizen samengaat met een groot risico op de ziekte van Lyme. Op dit moment wordt dit nader onderzocht, waarbij gebruik wordt gemaakt van plots met een verschillende muizendichtheid.

Ziekte van Lyme

Teken kunnen op mensen verschillende infectieziekten overbrengen. In Nederland is dat alleen de ziekte van Lyme, veroorzaakt door de bacterie *Borrelia burgdorferi*. Belangrijk in het voorkomen van de ziekte van Lyme is: Controleren, Herkennen en Verwijderen van de teek.

Controleren; tijdens en na elk bezoek aan bos of natuur is het belangrijk om te controleren op teken. Indien een teek aangetroffen wordt moeten deze zo snel mogelijk verwijderd worden, hiervoor zijn er verschillende tekenverwijderaars op de markt, deze zijn ook verkrijgbaar via het Bosschap en Stigas. De bacterie heeft na de beet 24 tot 48 uur nodig om van de teek in de huid van de gastheer te komen. Indien de teek in de eerste 24 uur verwijderd wordt is de kans op besmetting zeer klein. Als er toch een tekenbeet gemist wordt is er risico op de ziekte van Lyme. Symptomen hiervan kan zijn een rode ring rondom de beet, maar dit hoeft niet. Andere symptomen zijn een griep-erig gevoel, pijn in de ledematen en gewrichtsklachten. Hoe eerder u erbij bent, hoe beter en sneller behandeld kan worden.

Praktische tips voor het voorkomen van tekenbeten

Om tekenbeten te voorkomen is het dragen van een lichte broek aan te raden, hierop zijn teken beter zichtbaar. Ook bijvoorbeeld een gladde broek, of rubber laarzen verminderen de kans op teken. Tegenwoordig zijn er ook geïmpregneerde anti tekenbroeken op de markt; deze kunnen gedragen worden in zg. hoog risico gebieden, bijvoorbeeld bij het lopen door struikgewas, dichte begroeiing en schaduwrijk gras. Op dit moment wordt er naar deze broeken nog nader onderzoek gedaan.

Verminderen van tekenbeten door natuurbeheer?

Het risico op het krijgen van de ziekte van Lyme door de mens is een combinatie van het aantal teken en de blootstelling daaraan. Om dit risico zo klein mogelijk te maken wordt op dit moment door het RIVM onderzoek gedaan naar mogelijkheden om de blootstelling aan teken te verminderen. Dit kan enerzijds door een inschatting te maken van de aanwezigheid van teken in een bepaald gebied en anderzijds wellicht door aanpassingen in het beheer van een gebied. Door het nemen of juist niet nemen van maatregelen kan een gebied minder aantrekkelijk of minder geschikt

Het vangen van teken met sleepnetten

gemaakt worden voor teken, zodat de tekenpopulatie kleiner wordt op een bepaalde plek, bijvoorbeeld een plek waar veel recreanten komen. Tekenen houden van vochtigheid, hoog gras (als bochtige smele), varens en een dikke strooisellaag. Zonnige omstandigheden, korte vegetatie en een minder dikke strooisellaag maken een gebied minder geschikt voor teken, hiermee kan bijvoorbeeld in het beheer van recreatieve voorzieningen zoals bankjes al rekening gehouden worden. Verdere resultaten en aanbevelingen in het kader van dit onderzoek worden de komende jaren verwacht.

Wat kunt u zelf doen?

- * Let extra op bij het werken met (dode) dieren
- * Draag gesloten, huidbedekkende kleding in lichte kleuren
- * Draag eventueel geïmpregneerde broeken
- * Draag de sokken over de broek
- * Na iedere werkdag buiten, controleren op teken
- * Let hierbij vooral op warme en vochtige plekken
- * Maak werkkleding regelmatig schoon
- * Eventueel sokken, schoenen en broek inspuiten met een anti-insectenmiddel voor kleding en de onbedekte huid insmeren met DEET.

Meer informatie

Deze veldwerkplaats heeft plaatsgevonden op 9 april 2013, met als sprekers Gilian van Duijvendijk (Wageningen Universiteit), Mirjam de Groot (Stigas) en Marieta Braks (RIVM). De deelnemers waren te gast in het gebied van Waternet, Vogelenzang nabij Amsterdam. De veldwerkplaatsen worden georganiseerd in opdracht van het Bosschap, met een bijdrage van het Colland Fonds. Meer achtergrondinformatie is te vinden op www.veldwerkplaatsen.nl.

Tekst: Petra Schmitz (Bosgroep Zuid Nederland)

Beeld: Renske Terhürne (Unie van Bosgroepen), Petra Schmitz

